אלא קשיא לריש לקיש אמר לך ריש לקיש הא מני ר' שמעון היא: אבל אמרו מי שפרע כו': איתמר אביי אמר אודועי מודעינן ליה רבא אמר [א]מילט לייטינן ליה אביי אמר אודועי מודעינן ליה דכתיב [י]ונשיא בעמך לא תאור רבא אמר מילט לייטינן ליה דכתיב [א]בעמך בעושה מעשה עמך אמר רבא מנא אמינא לה דר' חייא בר יוסף יהבו ליה זוזי אמלחא לסוף אייקר מלחא אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה זיל הב להו ואי לא קביל עליך מי שפרע ואי אמרת אודועי מודעינן ליה רבי חייא בר יוסף בר אודועי הוא ואלא מאי מילט לייטינן ליה רבי חייא בר יוסף אתי לקבולי עליה לטותא דרבנן אלא רבי חייא בר יוסף ערבון הוא דיהבי ליה הוא סבר כנגדו הוא קונה ואמר ליה ר' יוחנן כנגד כולו הוא קונה [ג]אתמר ערבון רב אומר כנגדו הוא קונה ורבי יוחנן אמר [ב]כנגד כולו הוא קונה מיתיבי [ג]הנותן ערבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך והלה אמר לו אם אני אחזור בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי רבי יוסי רבי יוסי לטעמיה דאמר [ד]אסמכתא קניא ר' יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו אמר ר' שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקון [י]אבל מכר לו בית או שדה באלף זוז ופרע לו מהם חמש מאות זוז קנה ומחזיר לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים מאי לאו הוא הדין למטלטלין בדסתמא קני להו לכולהו לא מטלטלין בדסתמא לא קני ומאי שנא קרקע דבכספא קני ליה ממש קני ליה לכולה מטלטלי דלא קני אלא לקבולי מי שפרע לא קני ליה כוליה לימא כתנאי [ה]המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה השמיטה אע"פ שאינו שוה אלא פלג אינו משמט דברי רבן שמעון בן גמליאל ר' יהודה הנשיא אומר [ה]אם היה משכון כנגד הלואתו אינו משמט ואם לאו משמט מאי אינו משמט דקאמר רשב"ג אילימא כנגדו מכלל דר' יהודה הנשיא סבר להך פלגא נמי משמט

אלא

אלא קשיא. הך מתני' דלוי לריש לקיש: **ר' שמעון היא.** דאמר במתני' לוקח לא מצי הדר ביה דקסבר מעות קונות: **מודיעין ליה.** דע שאם תחזור סופך להפרע ממך: **בעושה מעשה עמך.** בעמך דרשינן הכי והאי לאו עושה מעשה עמך הוא דכתיב (צפניה ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב: **אייקר מלחא.** ורצה לחזור: **בר אודועי הוא.** בתמיה. וכי היה צריך להודיעו שהוא נפרע מן השקרנים והלא תלמיד חכם היה: **ערבון.** מקצת המעות נתן לו על פיסוק מרובה: **הוא סבר כנגדו הוא קונה** (א). אי מכירת קרקע הוא שנקנית בכסף קונה קנין גמור ואי מכירת מטלטלין הוא קונה כנגדו להתחייב במי שפרע: **ור' יוחנן אמר כו'.** בקרקע לקנין גמור ובמטלטלין לקבל מי שפרע: **הנותן ערבון.** לא דמי להניא דלעיל דזה אינו פריעת מקצת מעות שקורין אייר"ש אלא ערבון ומשכון לקיים את החוזר בו פרמינ"ן בלע"ז: **רבי יוסי לטעמיה דאמר.** בבבא בתרא בפרק גט פשוט (דף קסח.): **אסמכתא קניא.** הבטחת גוזמא שאדם מבטיח את חבירו לסמוך עליו שאם לא יקיים תנאו יתן כך וכך: **דיו שיקנה כו'.** לא זה ימחול ולא זה יכפול אלא לא זה ולא זה יכולין לחזור מלקיים מן המכירה כנגד הערבון וחוזרים על השאר: **בד"א.** שאינו קונה אלא כנגד ערבונו: **בזמן שאמר לו ערבוני יקון.** יקנה שלא נתנו לו בתורת תחילת פירעון והשאר עליו מלוה אלא בתורת שערבון זה יקנה את הכל והא לאו מלתא היא: **אבל מוכר לו כו'.** ונותן לו מהן ה' מאות זוז לשם תחילת פירעון או סתם קנה כו'. והיא דאיפלגו בה רב ורבי יוחנן כי האי גונא הוא שזה הערבון תחילת הדמים הפירעון של פיסוק כי יהב ליה סתם: **מאי לאו.** כי היכי דאמר רשב"ג בקרקע הקנוי בכסף לגמרי דמכי יהיב ליה מקצת מעות סתם קנה לגמרי והוא הדין למטלטלי הקנוים בכסף לענין מי שפרע בסתמא קני ליה ערבון לכוליה לחייבו במי שפרע: **לא קני ליה כוליה.** לקבל מי שפרע אם נתן לו כנגד ערבונו: **ומאי שנא.** מטלטלין לענין מי שפרע מקרקע לענין קנין גמור. ומשנינן קרקע דיפה כח הכסף בקניינה לקנות לגמרי קנין גמור מלחזור יפה נמי כח מקצת פריעתו לקנות הכל אבל מטלטלין שהורע הכסף בהן דאי פרע הכל לא קני אלא לקבל מי שפרע בסתמא נמי לא קני פרעון מקצת לכולו לקבל מי שפרע על השאר אלא כנגד הערבון: **המלוה על המשכון.** אין שביעית משמטת דלא קרינא ביה לא יגוש ו) שהרי אינו תובעו כלום: **אלא פלג.** חצי החוב: **אינו משמט.** לקמן מפרש לה: **אילימא.** דאינו משמט כנגד חצי החוב שהוא תופס משכון עליו אינו משמט אבל משמט הוא השאר: **מכלל דר' יהודה הנשיא.** אתא למימר דכיון דאינו משכונו כנגד הלוואתו משמט כל החוב בתמיה:

אלא

להלכתא כוותיה ז)בדיני ס"ל כוותיה וכן רב הונא ס"ל כר' יוחנן דאמר דמכור לי באלו קנה ואמרינן לעיל (דף מז.) דסבר מעות קונות כר' יוחנן וכן רב חסדא דאמר לעיל (שם:) כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו בלקוחות א"כ סבר מעות קונות כר' יוחנן דלריש לקיש דאורייתא היא ולא תקנה והדאמר פרק קמא דקדושין (דף יד: ושם ד"ה הואיל) אשכחן נכרי דכל קנייתו של נכרי בכסף משמע דהוי כריש לקיש דלית ליה פרק שני דבכורות (דף יג: ושם) לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף דלר' יוחנן כל קנייתו של נכרי במשיכה מפרש ר"ת דהכי פירושו אשכחן נכרי הואיל וכל קנייתו של נכרי בעבד עברי בכסף ולא בשטר דשטר ילפינן בעבד עברי מאמה העבריה והא לא שייך בנכרי ואע"ג דבפ' השולח (גיטין ד' לח. ושם) אמרי' דנכרי קונה ישראל בחזקה היינו דוקא בחזקה של כיבוש במלחמה דאפיק ליה מושב ממנו שבי והא דאמר בפרק בתרא דע"ז (דף סג. ושם ד"ה בזונה) בזונה כותית עסקינן דלא ח)מחסרא משיכה היינו כריש לקיש דלר' יוחנן מתרץ תירוצים אחרים דמשני התם ואיבעית אימא כגון דקאי בחלירה אבל קשה דהתם (ד' עא.) אמר ט)מרימר משיכה בנכרי קונה ורב אשי אמר משיכה בנכרי אינה קונה אלמא רב אשי דגדול בחכמה ובמנין והוא בתרא סבר כריש לקיש וכן סבר רב אשי פרק שני דבכורות (דף יג: ושם) וה"ר חיים מפרש דלא קשה לא מקדושין (דף יד:) ולא מע"ז (דף עא.) דאפשר דלרבי יוחנן מעות קונות בנכרי כמו בישראל וכן יסבור רב אשי ולא ידרשו כמאן דדריש בבכורות בפרק שני לעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה אלא ידרשו לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני דאיכא נמי מאן דדריש התם הכי ויסבור דגזל הכנעני אסור דפלוגתא דתנאי איכא בפרק המקבל (לקמן דף קיא:) ובהגוזל י)(קמא) (ב"ק דף קיג:) איתא נמי דסבר דגזל הכנעני אסור דאי סבר דגזל כנעני מותר לא הוה צריך קרא למישרי אונאתו ולפי זה אתי נמי שפיר דלא תקשה דרב חסדא אדרב חסדא דאית ליה הכא כר' יוחנן ובפרק בתרא דע"ז (דף סג.) משני אמר רב נחמן בר רב כ)חסדא אמר רב חסדא בזונה כותית דלא מחסרא משיכה והיינו כריש לקיש ולפי מה שפירש' אתי שפיר כר' יוחנן אך קשה דאם כן תקשה להו מתני' דנתנה לבלן דליכא לאוקמה בבלן נכרי ולא בבלן ישראל דמשמע דוקא בלן אבל ספר עד שימשוך ל)ולפיכך משיכה אינה קונה לא בנכרי ולא בישראל [א] ועוד דבהגוזל בתרא (ב"ק דף קיג:) משמע קצת דרב אשי סבר דגזל כנעני מותר דקאמר רב אשי הוה קאזיל באורחא חזי שבשא דגופנא תליא לבר ותלו ביה קטופי א"ל לשמעיה זיל חזי אי דכנעני ניניהו זיל אייתי לי שמע ההוא כנעני א"ל דכנעני מי שרי א"ל כנעני שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי משמע דסבר גזל כנעני מותר ובשביל ששמע הכנעני הוה מתרץ דבריו וי"ל דרב אשי הדר ביה כדהוכיח לו רבינא כדבעי מינה דמשיכה בנכרי קונה כדמסיק ש"מ משיכה בנכרי קונה ש"מ ואע"ג דממילתיה דר' יוחנן גופיה מוכח לה מ"מ אי לאו דשמיעא ליה לרבינא דרב אשי סבר להך דר' יוחנן לא הוה מייתי ליה מיניה ומסתמא מההיא דפרק שני דבכורות נמי הדר ביה ובפרק בתרא דע"ז (דף סג.) ל"ג רב חסדא בשניא דזונה כותית ואית ספרים דלא גרסי ליה מ): **בעושה** מעשה עמך. לא מקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה מותר לקללו בחנם כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע: **רבי** חייא ברבי יוסף בר אודועי הוא. דהיה יודע מתניתין אלא היה רוצה לקבל לטותא קודם שיפסיד היוקרא: **אכפול** לך ערבונך. אינו אומר שיחזיר לו כפלים במעות דא"כ למה יקנה המקח לר"י כנגד ערבונו אלא אומר אכפול לך במקח שיתן לו כפלים מן המקח כנגד המעות שנתן לו ר"י אומר דיו אם קונה המקח על כרחו של מוכר כנגד מעות שנתן אבל הלוקח אם ירצה לא יקח כי אם מעות כי יאמר איני חפץ במעט מקח: **בזמן** שא"ל ערבוני יקון. רשב"ג מפרש דפליגי ר"י ורבי יוסי שלא נתן לו אותם מעות בתורת פריעה אבל אם נתן לו אותם מעות בתורת תחילת פריעה קנה ומחזיר השאר לכ"ע היינו דלא כרב ופרש"י ערבוני יקון שאמר שיקנה לו ערבונו כנגד כל המקח תימה דהא עדיף מנתן לו בתורת פריעה דקנה הכל כיון שפירש בהדיא שיקנה הכל ואם נפרש ערבוני יקון כנגד ערבונו לבד יקנה לו מן המקח א"כ לר' יוסי אמאי כיפל לו ערבונו לכן י"ל שלשון ערבוני יקון משמע שערבוני יהיה קנוי לך אם אחזור בי וגם משמע יקון שיהא קונה לו במקח שוה יותר מכדי הערבון אם תחזור בך דהיינו כאילו א"ל בהדיא תכפול לי ערבוני:

מודה

עין משפט
נר מצוה

מה א מיי' פ"ז מהל' מכירה הל' ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רד סעיף ד:

מו ב מיי' שם הל' א ופ"ח שם הל' א סמג שם טוש"ע שם סעיף א ופי' קצ סעי' י:

מז ג מיי' פי"א מהל' מכירה הל' ד ועי' בהשגות ובמגיד משנה סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רז סעיף יא:

מח ד מיי' שם פ"ח הל' א [והל' ב] סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קצ סעיף י:

מט ה מיי' פ"ט מהל' שמיטין ויובל הל' יד סמג עשין קמט ולאוין עד טוש"ע ח"מ סי' סז סעיף יב ועיין בכ"מ:

◆

רבינו חננאל

אבל מי שפרע מדור המבול וכו'. אביי אמר אודועי מודעינן לי' דההוא גברא מיחייב לשמים. רבא אמר מילט לייטינן ליה בשמיה. וקי"ל כרבא. מדאמר ליה ר' יוחנן לר' חייא בר יוסף הב ליה ואי לא קביל עלך מי שפרע שמעינן מר' יוחנן תרתי עובדא. חד מילט לייטינן ליה. וחד ערבון כנגד כולו הוא קונה. איתמר ערבון רב אמר כנגדו הוא קונה ור' יוחנן אמר כנגד כולו הוא קונה. ומותבינן לי' לרב מהא דתניא הנותן ערבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בך ערבוני מחול לך וכו' עד ר' יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו. אמר רשב"ג במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקון התם אמרינן דיו שיקנה כנגד ערבונו אבל מכר לו בית או שדה באלף זוז ונתן לו מהן ת"ק זוז קנה ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים. מדאותבינן מינה לרב ש"מ דהני ת"ק זוזי ערבון נינהו וקתני קנה הכל ואמרינן מאי לאו הוא הדין למטלטלי דאי יהיב עלה ערבון סתם ולא פריש ערבוני יקון קנה ההוא מטלטלא כולה קשיא לרב ופריק רב לא במקרקעא קנה הכל במטלטלא לא קנה אלא כנגד ערבונו. ומאי שנא מקרקעא ממטלטלא. ומשנינן קרקע דקני ליה בכספא לגמרי כדתנן נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף וכו' גם בהתר עליי ערבון סתם קנה כולו אבל מטלטלא דבכספא לא קנה לה לגמרי כדתנן ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה ולא אמרינן דקני לה בכספא אלא לקבולי עליה מי שפרע גם בהתר ערבון סתם עליה לא קנה [אלא] כנגד ערבונו לקבל עליה מי שפרע. ודין זה עתיד אני לפרשו בפ' השוכר את האומנין פי' יפה כי שם מקומו. ואמרינן לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה שמיטה אף על פי שאינו שוה אלא פלג אינו משמט דברי רבן שמעון בן גמליאל. ר' יהודה הנשיא אומר אם היה המשכון כנגד החוב אינו משמט ואם לאו משמט דייקינן דהאי אינו משמט דקאמר רשב"ג בכולו קאמר והוא הדין לערבון. ור' יוחנן כרשב"ג. ורב כרבי יהודה הנשיא. ודחי לא וכו' ופשוטה היא. וקיימא לן כר' יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה.

מסורת הש"ס

א) לקמן סב. ב"ק לד: סנהדרין דף פה. יבמות כב: בבא בתרא ד. מכות ח:, ב) בס"י ואתמר, ג) לקמן דף עז: ד) לקמן סו. ב"ב קסח. קעג: נדרים כז:, ה) שבועות מד:, ו) דברים טו, ז) כתובות יג., ח) [שם איתא קניא], ט) [נ"ל אמימר], י) [נ"ל בתרא], כ) [יצחק כצ"ל], ל) [ולפירושו כצ"ל], מ) [ועי' בע"ז סג. תד"ה בזונה].

◆

תורה אור השלם

ו אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: שמות כב כז

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הוא סבר כנגדו היא קונה לקבל מי שפרע ולא קנה כל הפיסוק והוא היה חפץ ליתן כנגד מה שקיבל וחוזר בו על השאר הס"ד ואח"כ מה"ד כנגדו הוא קונה אי מכירת קרקע:

◆

הגהות הגר"א

[א] בתוס' (סד"ה בע"א) ועוד דבהגוזל בתרא כו'. נ"ב עתוס' ורא"ש שם שתילנו:

◆

לעזי רש"י

איירי"ש [אירי"ש]. ערבון. פרמנ"ן [פירמנצ"א]. משכון.

◆

מוסף רש"י

אסמכתא. היינו דבר דלאו נותן לו מדעתו אלא סומך על דבר שאינו. דסבור שהוא יכול לנצח ופעמים שמנצחין אותו (סנהדרין כד:). המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה דבר לעתיד וסומך בלבו כשעת התנאי שיוכל לקיים הדבר כשיגיע הזמן וכשיגיע הזמן יאנס ולא יוכל לקיים (רשב"ם ב"ב קסח.). במה דברים אמורים. שיכול לחזור בו ולא יטול זה אלא כנגד מעותיו. בזמן. שנתנו לו בתורת ערבון ולא בתורת תחלת פרעון. שאמר לו ערבוני יקון. יקנה הכל, והאי לא חזיל גביה למכור לו כל הקרקע בכך (לקמן עז:). אבל. נתנו לו בתורת פרעון הוו להו השאר מלוה עליו (שם). קנה. הקרקע כולו, ומחזיר לו את השאר כו' (שם). המלוה את חבירו על המשכון. אין שמיטה משמטתו, דלאו כאן משום לא יגוש שהרי אינו נוגשו (שבועות מד:). אינו משמט. לקמן מפרש אי בההוא פלגא קאמר אי בכוליה הוא קאמר (שם). אילימא כנגדו. הוא דאינו משמט, דההוא פלגא מיהא הוי משכון (שם). מכלל דר' יהודה הנשיא. דפליג עליה דאמר אם אין משכון כנגד חובו משמט, דכנגדו נמי משמט, דאפילו ההוא פלגא דכנגדו לא חשיב משכון ומשמטת ליה שביעית (שם).